

Mans a l'obra!

Dossier educatiu

Educació infantil i cicle inicial de primària

Sumari

Presentació, 3

Treballar des del cos

Per què les mans?, 4

Les mans a l'art, 5

Tocar, fer i expressar

Activitats per fer a l'escola, 7

Tocar, 8

Veure amb les mans

Tocar-nos

Fred i calent

Fer, 11

El que saben fer les mans

De les mans a les eines

Les mans i els números

Expressar, 14

Parlar amb les mans

Imatges de mans

El ritme a les mans

La meva mà

I a més... Jocs de mans, 18

Què fem al taller?, 20

*Coordinació: Servei educatiu
Continguts: Agnès Zander
Disseny: TipusGràfics*

Presentació

Treballar des del cos

En el cos es materialitzen l'acció, el desig, el sentiment i el pensament humà. És la seu de la personalitat de l'individu i, alhora, gràcies a la seva capacitat sensorial i motora, el lloc per comunicar i interactuar amb l'entorn. La primera intel·ligència que adquirim en néixer es basa en el nostre cos i la nostra pell, i per això és un mitjà de treball amb el qual els infants més petits connecten ràpidament.

Explorem les arts plàstiques des de la percepció i l'acció del cos, i alhora ho lliguem amb altres disciplines: música, matemàtiques, llengua, dansa i moviment. Mitjançant el cos, els alumnes poden literalment «encarnar» els coneixements nous, i les experiències són concretes i properes.

Com que el cos és un concepte molt ampli, hem decidit concentrar les activitats al voltant d'una part del cos. Per a aquest dossier i taller, hem escollit les mans.

Per què les mans?

Perquè són els més petits, els infants fins a 7 anys, els que naturalment **aprenen amb les mans**, tocant i manipulant. Sovint els nens demanen «deixa'm veure això amb les mans».

Perquè són el centre del sentit del tacte. La mà acarona, castiga, cura, capta diferències subtils de temperatures i textures. Amb la mà donem, però també rebem. En la interacció amb l'altre i el món, depenem de les nostres mans. A més a més, són expressives i conformen amb la seva gestualitat tot un llenguatge.

Comparació entre la mà d'un primat i la d'un ésser humà.

Perquè les mans són essencials en el nostre desenvolupament com a humans. Es diu que l'ésser humà és *Sapiens sapiens* perquè té el polze més llarg i oposat als altres dits. Quan els nostres avantpassats es van posar drets i van alliberar les mans, aquestes van convertir-se en les eines per construir i transformar l'entorn.

Perquè sovint descobrim abans amb les mans que amb el cervell. Som éssers racionals, tenim la paraula; però, sobretot, sentim i parlem amb les mans. El llenguatge n'és testimoni: el mot entra en la formació d'un gran nombre de frases de sentit figurat, com *anar amb el cor a la mà*, *arribar a les mans*, *carregar la mà*, *rentar-se'n les mans*, *untar les mans a algú* i moltes més. Hi ha paraules que amaguen la mà en les seves arrels: *mana* qui té el poder a les seves mans, i el *manifest* es allò que podem agafar amb les mans.

Perquè les mans ens identifiquen: l'edat, el sexe, la raça i les ocupacions deixen rastre a les nostres mans. Per la quiromància, el nostre destí i potencial estan escrits a les mans amb les seves línies i protuberàncies úniques en cada individu. Els grafòlegs estudien la nostra manera d'escriure per descobrir-hi trets del nostre caràcter. Certament, l'empremta de la nostra mà és una signatura inequívoca de cadascun, com ho proven les empremtes del polze en el nostre carnet d'identitat.

I perquè són una part fonamental del procés artístic. Saber reconèixer el rastre que deixen les mans de l'artista sobre la matèria ens ajuda a entendre l'art. Ja ho diu la paraula *manualitat*: creem donant forma a la matèria amb les nostres mans.

Les mans a l'art

© AISA

© AISA

En cada pinzellada, en l'expressió dels dits sobre el fang o el traç de gravats i dibuixos, trobem el rastre de les mans de l'artista. En les primeres expressions artístiques, les pintures rupestres, aquest rastre és literal, ja que inclouen l'empremta de la mà i els pictogrames són dibuixats amb els dits. Però ja a la prehistòria es creaven eines fetes de pedra per marcar signes a les parets de les coves. I totes les civilitzacions han anat sofisticant aquestes eines per poder treballar les diferents matèries.

A vegades el rastre de l'artista és clar i contundent, com les empremtes de dits que Edgar Degas deixava a les seves escultures. D'altres, és subtil i sinuós, com les pinzellades d'un pintor xinès que regula el moviment cal·ligràfic de la mà amb la seva respiració. Al segle XX trobem corrents artístics, com l'informalisme, que incorporen accions transgressores dels creadors sobre la tela. Lucio Fontana talla i forada el llenç deixant la marca de les seves accions. Antoni Tàpies enganxa terra, pigments, objectes damunt la tela, i la ratlla, la pinta incorporant-hi textures amb les seves manipulacions.

L'art contemporani té, amb relació a la manufactura, dos vessants ben diferenciats. D'una banda, *assemblages*, escultures, instal·lacions i *performances* inclouen materials insospitats en l'art tradicional. Una obra d'art pot ser feta de plàstics, teixits, deixalles, aliments... Aquestes opcions tan diverses obliguen l'artista a explorar noves maneres de fer, com ara cosir, pastar, fer nusos, construir, amuntegar o col·locar en l'espai. L'art ha incorporat així un munt d'accions de la vida quotidiana.

D'altra banda, la fotografia, el vídeo, el cinema i les noves tecnologies permeten obres d'art sense rastre físic. La mà pitja el botó deixant la superfície de la peça neta d'empremtes.

© Ferran Borràs

Tocar, fer i expressar

Tocar, fer i expressar són els tres eixos que hem escollit per estructurar el taller i aquest dossier. També en la creació d'una obra d'art hi tenen un paper important.

Les mans són una de les seues principals del **tacte**. Una manera de percebre la matèria, la superfície d'una obra d'art, és tocar-la. Poques vegades ens donen l'oportunitat de posar la mà sobre una obra d'art, encara que, en el moment de crear-la, l'artista sovint hi incorpora també el sentit del tacte.

L'artista ha de dur a terme **accions** per a les quals les mans li són indispensables: muntar la tela, barrejar els pigments, preparar la resina, coure el fang, retallar, enquadrar, enganxar, modelar, estirar, foradar, penjar, arrossegar, pintar, recollir, estendre, envernissar... Per a cada acció, l'ésser humà ha desenvolupat eines molt diverses i sofisticades com el pinzell, el cisell o el burí. En aprendre una disciplina i tècnica artística, l'artista adquireix sobretot la destresa als dits per manipular les eines i donar forma a la matèria.

Però com li dóna forma és un tret particular de cada artista. Cadascun troba una manera de fer, allò que s'anomena *estil*, el qual depèn de la manera de les mans de deixar la seva empremta. Les mans són l'eina de la seva **expressió**.

Activitats per fer a l'escola

Ha arribat el moment de posar mans a l'obra! Com ja hem esmentat en la introducció, hem dividit les activitats del dossier en tres àmbits: tocar, fer i expressar. En l'apartat de **Tocar** explorem el sentit del tacte i la capacitat de les mans per «veure». En el segon àmbit, **Fer**, experimentem i reflexionem sobre el paper de les mans com a eines per manipular i transformar l'entorn. A **Expressar** trobem activitats per conèixer i treballar la capacitat de comunicar de les mans.

1

Tocar

Tocar és conèixer, ja que el sentit del tacte és una font contínua d'informació. Els dits recullen textures, temperatures, canvis subtils en les superfícies, per oferir-nos una lectura de la realitat que no rebem per mitjà dels altres sentits.

Veure amb les mans

La gent amb poca visió o cega ha sofisticat la seva percepció tàctil per compensar la seva discapacitat. Sembla que tenen memòria a les mans amb la seva habilitat de reconèixer objectes, persones i espais. Amb les puntes dels dits són capaços fins i tot de llegir gràcies a l'alfabet Braille, que tradueix les lletres en signes texturats. El bastó que fan servir per caminar pels llocs desconeguts funciona com una extensió de les mans.

I, si nosaltres ens quedem a les fosques, com canvia el que percebem amb les mans? Tanquem els ulls i anem a les palpentes!

- **Ens tapem els ulls i endevinem objectes només tocant-los.** És millor començar amb objectes quotidians per als més petits, com un llapis, una motxilla, un llibre, una clau. Ens atrevim amb textures més misterioses? Podem tocar una ploma (de les d'ocell), pasta crua com macarrons o fusilli (i si en donem també de cuita?), una nou, fulles d'arbre, cotó fluix.

Als alumnes de primària els podem demanar que descriguin en paraules les sensacions en tocar l'objecte abans d'esbrinar què és. El objecte és suau, aspre, fred, calent, llefiscós, boterut, gruixut, pla, rodó, llarg, curt...?

- **Tanquem els ulls i caminem per un circuit establert.** Per exemple, el perímetre de la nostra aula. Posem les mans al davant per no topar i per ajudar-nos a moure'ns per l'espai. Les mans ens guien. Quan el mestre o la mestra fa un senyal ens aturem. Abans d'obrir els ulls, sabem dir en quin lloc de l'espai som?

- **Hi ha jocs populars que es fan a les fosques per fer servir el sentit del tacte com a element principal.** Us en proposem tres de ben coneguts:

La gallina cega

Els infants es donen la mà fent una rotllana i una persona amb els ulls tapats amb un mocador es col·loca enmig.

La rotllana es posa en moviment i el de dins ha d'agafar-ne un i endevinar qui és solament pel tacte.

Si l'endevina, canvien les posicions; si no, continuen igual.

Quan són molts alumnes és millor fer diverses rotllanes.

L'escultor

Fem grups de tres alumnes.

L'un és l'escultura que fa de model, l'altre l'escultor i el tercer és el fang que es transformarà en còpia de l'escultura.

L'escultor es tapa els ulls amb un mocador.

L'escultura que fa de model pren una postura de manera lliure i que no pot modificar durant tot el joc.

L'escultor que no ha vist la postura comença a palpar l'escultura i a construir-ne una d'igual amb el fang que representa el tercer participant.

Pot palpar tantes vegades com consideri oportunes i disposar de tot el temps que li faci falta.

S'ha de recalcar la importància que tenen els mínims detalls de cada postura.

El tercer participant, que és qui serà la còpia, no ha de facilitar ni posar impediments, simplement s'ha de deixar portar i obeir les ordres de l'escultor.

Trobar les sabates

Funciona millor amb un grup no gaire nombrós en una habitació no gaire gran.

Tots es treuen les sabates i es tapen els ulls (o bé tanquem el llum de l'habitació).

El mestre o la mestra remena les sabates.

A continuació cada nen ha de trobar les seves i posar-se-les sense mirar.

S'ha de tenir en compte que el joc no funciona bé si la majoria de nens porten un calçat molt semblant.

Tocar-nos

Tocar-nos és un intercanvi d'informació a dues bandes. El tocat també toca. Qui dona un massatge, una carícia, unes pessigolles capta característiques del receptor, però aquest també aprèn qui és l'altre per la manera de tocar i les característiques de les seves mans.

Quan naixem el tacte és el nostre sentit primordial, ja que a la panxa de la mare les parets de la matriu ens toquen contínuament i el part per la vagina és un dels massatges més profunds que mai rebrem. Si a un nadó prematur li fan massatges regularment creix un 50 per cent més ràpid que si no el toquen!

© AISA

- **Primer, cadascun es fa un massatge a les seves pròpies mans.**

El grup seu en rotllana a terra.

El professor mostra els moviments i els nens l'imiten.

Girem els canells cap a un costat i cap a l'altre.

Girem el polze cap a un costat i cap a l'altre.

Movem els dits com si toquéssim un piano invisible.

Tanquem la mà en un puny i premem fort.

Obrim les mans molt lentament. Un cop obertes, estirem els dits i els palmells al màxim.

Amb la mà dreta estirem cada un dels dits de la mà esquerra, i després la mà esquerra estira els dits de la dreta.

Acabem ajuntant les mans i fregant-les ràpidament fins a crear calor. Les col·loquem amb els palmells tocant la nostra cara per sentir-ne l'energia calenta.

- **A continuació toquem els altres.** Ens posem l'un darrere l'altre posant les mans a les espatlles de la persona que tenim al davant i creant una rotllana entre tots. Escollim un alumne que faci de «rei», i tots els altres copien el massatge que fa. On posem les mans? Quina pressió exercim? Quins moviments fem?

Fred i calent

Tocar una cosa o algú es fa sovint amb les mans o particularment amb els dits, perquè, amb relació a la resta del cos humà, els palpissos dels dits tenen una alta concentració de terminacions nervioses. Els dits, a més d'aportar-nos informació sobre l'estructura i la textura de l'objecte palpat, capten les diferències de temperatura.

- **Descobrim com les mans registren la temperatura de l'aigua.** Omplim una palangana gran d'aigua calenta, una segona d'aigua a temperatura ambient i una tercera d'aigua freda amb gel. Primer posem les mans a l'aigua calenta, després a la tèbia. Quina sensació ens fa l'aigua tèbia? Finalment, posem una mà a l'aigua freda, i després la tornem a posar dins l'aigua tèbia. Com ha canviat la sensació de la primera vegada?

2

Fer

Les mans són una de les parts del nostre cos més relacionades amb l'acció. Actuen amb la força i la concentració que es requereixen per lluitar, treballar la terra i construir, però també amb la delicadesa i la precisió que necessiten una agulla o un bisturí. Per això, les mans són unes eines polivalents amb les quals transformem el nostre medi. El *manufacturat* és, com indica el nom, allò «fet amb les mans». Tant els nostres objectes quotidians com les artesanies i l'art fan palès que el nostre món és en gran part fet amb les mans.

El que saben fer les mans

Per saber la importància de les mans en el nostre dia a dia només cal fer un petit experiment: durant els cinc primers minuts que estem despertats al matí, tot just abans de llevar-nos, ens agafem les mans darrere l'esquena per immobilitzar-les. Molt aviat ens adonarem de com dificulta cada acció no tenir mans. Aixecar-nos del llit ja ens costarà, ni parlar-ne d'obrir una porta, encendre un llum, rentar-nos la cara.

Els peus i les mans sumen més de la meitat dels ossos del nostre cos. Això converteix les mans en unes eines precises, capaces de fer la pinça. Explorem algunes de les capacitats de les mans i experimentem amb els moviments més idonis per a la tasca.

© Figuerola & Stallard

- **Cerquem accions quotidianes que fan les nostres mans.** Pensem en els gestos des que en llevem fins que arribem a l'escola. Ens rentem les mans i la cara, obrim la pasta de dents, ens rentem les dents, ens pentinem, ens despullem i ens vestim, ens posem i ens cordem les sabates, obrim i tanquem portes, tallem el pa, obrim amb tisores el paquet del pernil dolç, agafem un got o una tassa per beure, mengem els cereals amb una cullera, dibuixem un ninot a la nostra llibreta, etc. A mesura que anomenem les accions, imitem els gestos amb les mans.

- **Ara busquem agrupar les accions que hem fet en els gestos bàsics de les mans.** Aprofitem per aprendre les paraules relacionades amb les mans escrites en negreta.

Gestos amb el **canell**: movem el canell de dalt a baix, el movem d'esquerra a dreta, **cargolem** i **descargolem** fent girar el canell cap a un costat i cap a l'altre.

Gestos amb tota la mà: tanquem la mà fins a **fer un puny** i la tornem a obrir fins a estendre tots els dits.

Gestos amb els dits: **fem la pinça** amb el **polze** i **l'índex**, després successivament amb el polze i el **dit del cor**, el **dit de l'anell** i el **dit auricular** (també menut o petit).

- **Com a últim pas, convertim aquests gestos en manipulacions plàstiques.**

Per als gestos dels canells, agafem un retolador, un pinzell, un llapis o una cera i fem el moviment sobre el paper deixant la marca que origina el gest. També podem dibuixar amb els dits i amb pintures de mans sobre paper. Agafem un color diferent per fer el moviment vertical, l'horitzontal, el gir a la dreta i el gir a l'esquerra.

Per als gestos amb tota la mà i amb els dits, fem servir plastilina o fang.

Provem de fer els moviments primer amb la mà que ens sigui més fàcil, però també amb l'altra. Com queden de diferents les empremtes sobre el paper i el fang o la plastilina fetes amb la nostra mà dreta i l'esquerra?

De les mans a les eines

Descobrim quines són les eines que ha inventat i fabricat l'ésser humà. Moltes de les eines van ser creades per fer augmentar la força i la destresa de les mans i transformar la seva capacitat d'acció. Per exemple, el martell dona més força a l'acció de picar amb el puny. O les pinces augmenten la capacitat de la mà d'agafar amb precisió coses petites.

© AISA

- **Us proposem un joc per imaginar eines i imitar els gestos de les accions que requereixen.**

Busquem un pal d'aproximadament 20 cm de llarg i 1 cm de diàmetre, pot ser de fusta, de plàstic o d'un altre material. Si no en trobem, podem fer servir un llapis. Els alumnes es posen en rotllana. Agafem el pal, ens imaginem una eina, un estri o un instrument (un martell, un bolígraf, una cullera, una pala, una guitarra, una flauta...) i fem el gest amb el pal. Endevinen els altres de quin objecte es tracta? Si no, els diem quina eina és. Després passem el pal a l'alumne del costat, que en silenci pensa en una altra eina i fa el gest corresponent, que els altres han d'endevinar. Així successivament fins que tots els nens i les nenes han tingut el seu torn.

Si els alumnes són més petits, el professor pot tenir preparats els mots de diverses eines per proposar-ne.

- **Els alumnes de primària poden construir un museu d'eines a l'aula.**

Pensem primer en quines eines tenim a casa nostra i fem-ne una llista entre tots. Per ajudar una mica, el mestre o la mestra pot indicar diferents llocs de la casa on hi ha eines.

Què hi ha, a la cuina?

Hi ha estris per menjar, com el ganivet, la forquilla, la cullera, el plat i el got. Hi ha estris per ajudar a cuinar, com el colador, les tises, l'obrellaunes, el tirabuixó, el pelapatates, l'escumadora, el cullerot, el corró, etc. També hi són els estris per netejar, com l'esponja, el raspall, el recollidor, l'escombra, les pinces d'estendre roba...

Què hi ha, al bany?

Tises d'ungles, raspallet d'ungles, pinta, raspall de dents, pinces, bastonet per netejar orelles, esponja, llima d'ungles...

Què hi ha, a la caixa d'eines?

Martell, tornavís, alicates, clau anglesa...

Què hi ha, a l'escriptori?

Tises, grapadora, clips, llapis, maquineta de fer punta, bolígraf, pinzell, perforadora...

- **Escrivim sobre papers els noms de les eines que hem trobat, els fem en una bossa i cada alumne en treu un.** A casa ha de buscar l'eina que li ha tocat, posar-la sobre un paper (potser n'hi ha prou amb un foli o potser necessitarà un DIN A3 per fer cabre-hi l'eina) i ha de traçar la silueta de l'eina amb un bolígraf o retolador fi sobre el paper. A la classe omplim la silueta amb pintura negra, retallem l'eina i l'enganxem sobre cartolines penjades a la paret. Ordenem les eines segons el lloc on es troben a la casa: cuina, bany, caixa d'eines, cosidor... Sota cada eina, hi posem el nom.

Les mans i els números

Fem servir cinc o deu com a base a l'hora de fer números i d'arrodonir perquè els dits de les mans han estat la base per comptar. Els nens comencen a dir la seva edat mostrant els dits equivalents de la seva mà, i les primeres sumes i restes es fan amb l'ajut de les mans. Però de grans encara fem servir els dits per comptar els dies que falten fins a sortir de viatge o els mesos que queden fins que neixi un nadó.

- **Amb els més petits fem sumes i restes senzilles.** Què passa si dos nens ajunten les mans? Fins a quin nombre podem comptar? Quants dits hi ha en tota la classe?

- **Als nens i les nenes més grans els podem proposar de comptar amb les mans de maneres més sofisticades:** fins a quin nombre podem arribar comptant amb les mans? Podem comptar les falanges dels dits en comptes dels dits sencers. Els polzes en tenen dos i els altres vuit dits tres cadascun, això suma vint-i-vuit.

*Abans de la introducció del sistema mètric, les mans proporcionaven un sistema de mesurar. Encara avui podem sentir parlar de **pams**, que és el llarg entre el polze i el dit petit d'una mà adulta estirada i que correspon a 19,43 cm.*

Albrecht Dürer

- **El professor mesura el llarg de la seva taula en pams per mostrar com el polze agafa el lloc del dit petit i aquest s'estira en un altre pam.**

Proposem als alumnes de mesurar el llarg de les seves taules en pams. Com que cada mà té una llargada diferent, hi afegeixen al mot de pam el nom de cadascun. Així les taules són igual de llargues, però faran deu «pams de la Laia» o nou «pams de la Marta».

Després cadascun es mesura el seu propi braç des del dit del mig fins a l'espatlla. Quants pams fa?

Mesurar un pam amb la mà

3 Expressar

Cada dia, centenars de petits gestos subratllen les nostres paraules o fins i tot les substitueixen: amb el gest de les mans ens saludem i acomiadem, indiquem direccions, demanem que algú s'aturi, mostrem sorpresa o emfatitzem la nostra ira. La capacitat d'expressar ha permès crear llenguatges complexos fent servir les mans, com el llenguatge de signes per als sords. A l'Orient, els gestos rituals coneguts com *mudras*, que apareixen tant en la representació dels déus hinduistes i els budes com en les danses, conformen un vocabulari mil·lenari ple de saviesa.

Parlar amb les mans

Quan parlem sovint les mans es mouen en gestos que subratllen el que diem. Per exemple, estirem el dit índex quan estem renyant algú, o aixequem les mans obertes a l'altura de la cara quan expressem sorpresa o por. Però de vegades, quan no hi ha possibilitat de parlar amb la veu, les mans prenen tota la tasca de la comunicació. Els submarinistes sota l'aigua, les persones que treballen amb maquinària molt sorollosa, els motoristes que condueixen a la carretera han creat signes amb les mans per parlar-se els uns als altres. I la gent sorda ha creat tot un llenguatge ric i subtil per parlar amb les mans.

- **Mostrem als alumnes gestos del llenguatge de signes per a sords.** Aconsellem mirar a Internet les dues pàgines següents:

<http://www.manosquehablan.com.ar/diccionario/>

Una pàgina per a l'ensenyament del llenguatge de signes argentí. El diccionari de paraules inclou animacions en flaix per mostrar com es fa el signe amb les mans. En castellà.

http://www.cervantesvirtual.com/portal/signos/cat_literatura.shtml

*A la pàgina de la Biblioteca Miguel de Cervantes virtual trobem un espai on actors interpreten poesies i contes amb llenguatge de signes per a sords. Hi ha contes per a nens com *la tortuga i la llebre*, o poesies com «*Se equivocó la paloma*» de Rafael Alberti. En castellà.*

© AISA

- **Coneixen els alumnes els senyals que fan els motoristes per avisar de les seves maniobres?**

Aprenquem-los, ja que són els mateixos que es necessiten per anar amb bicicleta al carrer.

- **Ens imaginem que som en un país estranger i no en coneixem la llengua.** Convidem els alumnes a inventar-se gestos per comunicar les següents expressions:

«Tinc gana», «Tinc set», «Vine aquí», «Fora d'aquí», «Tinc fred», «Vull dormir», «T'estimo».

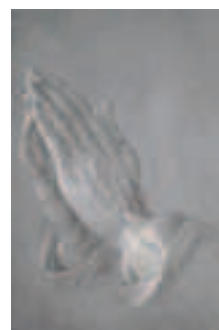
- **Juguem a endevinar paraules fent només gestos amb les mans.** El professor demana un voluntari i li diu una paraula a cau d'orella. L'alumne presenta la paraula amb l'ajut de gestos de les mans; no pot dir res, i si contesta sí o no el que pregunten els companys ho fa amb el moviment del cap. Els altres alumnes esbrinen la paraula dient-la en veu alta i el professor ajuda a moderar-los.

Imatges de mans

Les mans han tingut un tractament important al llarg de la història de l'art, ja que són, juntament amb el rostre, primordials per transmetre l'emoció i l'acció del personatge. Hi ha escultures, quadres i dibuixos que, només mostrant mans, aconsegueixen transmetre l'emoció d'un personatge. Fixeu-vos, si no, en l'escultura de bronze creada per Auguste Rodin: es fàcil imaginar-se el rostre desencaixat per la ira que correspon a aquesta mà crispada. En canvi, les mans pregant dibuixades per Albrecht Dürer ens fan imaginar un cos i un rostre plens de serenor.

Auguste Rodin
La ma crispada, ca. 1880
Bronze
Fine Arts Museums of San Francisco

Albrecht Dürer
Mans pregant, 1508, dibuix

- **Demaneu als alumnes que portin de casa imatges de mans representades al llarg de la història de l'art i en mitjans diversos** (escultures, pintures, dibuixos, fotografies, collages). No cal que siguin obres on només apareguin mans, però sí que han de ser imatges en què les mans tinguin una expressió o facin una acció clara. Comentem entre tots què fan i quina emoció expressen.

• **Es pot afegir a l'activitat prèvia l'exercici següent: els alumnes imiten els gestos de les imatges discutides.** Fotografiem les mans dels alumnes fent els gestos davant d'un fons neutre. Imprimim les fotografies en blanc i negre per unificar-les. Les pengem a classe amb la imatge que ha servit com a referent. Els alumnes més grans poden afegir-hi el títol de l'acció, com «ballar», «demanar silenci», «picar amb el martell», etc.

• **Us proposem una altra possibilitat per treballar amb imatges de mans: crear un diccionari visual per penjar a la paret de l'aula.** Cada alumne porta revistes de casa com els dominicals o d'altres on surten persones. Amb tisores retallen totes les mans que hi veuen, incloent-hi els braços o allò que toquin, siguin objectes, el cap o altres mans i cossos. Separem els nostres retalls sota les classificacions següents:

- la mà dreta i la mà esquerra
- la mà sobre el rostre i el cap
- la mà tocant un objecte
- la mà tocant una altra persona
- gestos i postures
- accions

Si hi ha imatges que podrien posar-se en més d'una categoria ens hem de decidir per una. Tenim cartolines grans, una per a cada categoria, per enganxar-hi les imatges.

Informació addicional:

A Nova York viu un fotògraf que col·lecciona fotografies de mans. Tot va començar quan el senyor Henry Buhl adquirí una fotografia d'Alfred Stieglitz. La imatge mostrava la bellesa sinuosa d'unes mans fent una acció tan quotidiana com cosir; les mans eren les de la parella de Stieglitz, la pintora Georgia O'Keefe. Entusiasmada amb la seva trobada a l'octubre del 1993, el senyor Buhl es va passar els deu anys següents buscant fotografies de mans. Avui la col·lecció consisteix en unes mil imatges que exemplifiquen tota la història de la fotografia. La més antiga és feta l'any del naixement del mitjà, el 1840, les més contemporànies són unes Polaroid del 2002. Mirant el catàleg d'aquesta col·lecció ens adonem que gairebé no hi ha aspectes de l'existència humana que no puguin ser representats amb la imatge de mans.

Podeu trobar algunes imatges d'aquesta col·lecció a

<http://www.guggenheim.org/exhibitions/buhl/index.htm>

El ritme a les mans

© Figuerola & Stallard

Tant en la dansa com en la música, les mans són protagonistes. En la dansa perquè són una de les parts més expressives del nostre cos, en la música perquè amb la veu són dels instruments musicals més antics.

- **Escoltem una música asseguts a terra i amb els ulls tancats.** Comencem a moure un dit seguint el ritme de la música sense moure res més del cos. A poc a poc fem servir tota la mà, i hi anem afegint els canells, els avantbraços fins a acabar movent els braços sencers.
- **Els alumnes busquen diferents sons que es poden fer amb les mans, com picar de mans, fer soroll amb dits, refregar mans o tocar diferents superfícies amb les mans.** Provem de fer diferents ritmes. Aconseguim tots mantenir un ritme alhora? Al final podem posar als alumnes una peça de flamenco on piquen de mans o de percussió africana per comprovar la capacitat de ritme que tenen les mans.
- **Dividim la classe en quatre grups, i a cada grup assignem una manera de tocar les mans.** Per exemple, comença el grup 1 tocant el ritme «1, 2, 3» amb els dits, després s'hi afegeix el grup 2 refregant les mans continuadament; el grup 3 pot picar de mans amb el ritme «1, 2, 3», i finalment el grup 4 marca el ritme picant amb les mans a taula. Depèn de les edats es pot crear un concert amb ritmes més o menys complexos.

La meva mà

Cada persona té mans úniques, fins i tot l'esquerra i la dreta no coincideixen. Però si al llarg de la vida les mans van canviant mostrant el pas del temps i les nostres experiències, les empremtes dels dits són immutables. Són la nostra signatura.

- **Cada alumne fa una fotocòpia de les seves mans.** Idealment es fa augmentada a la mida d'un full DinA3. Primer els alumnes comparen les fotocòpies per comprovar les diferències entre les seves mans. Quines són les mans més grans, quines les més petites? Quina diferència hi ha en les formes, les llargades i els gruixos dels dits? I observem també les diferències més subtils però més definitives: les línies als palmells i als dits. Convidem els alumnes a dibuixar sobre les seves mans un paisatge fent servir les línies com rius, muntanyes, camins, etc.

I a més...

Jocs de mans

Infants i adults arreu del món es diverteixen amb jocs populars en els quals les mans són les protagonistes. Alguns dels jocs recorren a l'agilitat i destresa de les mans. D'altres se serveixen de l'expressió de les mans. Segur que molts d'aquests són coneguts pels vostres alumnes, però pot ser interessant reflexionar com posen a prova la capacitat de les mans.

Picar de mans

Amb aquest joc provem l'agilitat de les nostres mans. En parelles un nen estén les mans amb el palmell cap amunt, l'altre nen posa les seves al damunt amb el palmell cap avall al més a prop possible, però sense tocar-les. El nen que té les mans a sota intenta picar les mans de l'altre girant-les amb rapidesa. El nen que té les mans a sobre intenta treure-les el més ràpidament possible quan creu que l'altre el picarà.

Torre de mans

Ara juguem amb la coordinació entre les mans. Creem grups de quatre o cinc alumnes. Els nens es posen en cercle i en ordre fiquen primer les mans dretes l'una sobre l'altra i després les mans esquerres formant una torre. L'alumne que té la mà a sota la posa damunt de la torre, i ara li toca al que està a sota de fer el mateix. S'intenta fer amb la màxima rapidesa, però sense trencar l'ordre dels torns.

Mantenir un pols

Amb aquest joc entre dos comprovem la força de les mans i els braços. Separem el grup en parelles, i els alumnes es col·loquen l'un davant de l'altre amb una taula enmig. Asseguts, fixen el colze sobre la taula i s'agafen les mans d'aquest mateix braç. Es compta «un, dos i tres» i empenyen amb la mà sense moure el colze de lloc fins que una de les mans toca la taula.

Pedra, paper, tisora

Hem vist que els altres jocs provaven la força i destresa de les mans, però en aquest joc les mans funcionen com a signe, com a paraula muda. El puny tancat significa «pedra», la mà plana vol dir «paper», l'índex i el dit del mig fent una V representen «tisora».

Màgia i malabars

Dins dels jocs de mans més sofisticats hi ha els trucs de màgia i dels malabaristes. Podeu trobar ocasions per veure actuacions de mags o malabars? Potser n'hi ha en les festes majors o del barri, potser en el circ o teatre, fins i tot podeu trobar espectacles de malabars al carrer.

Mireu-vos les pàgines següents a la xarxa per trobar-ne informació:

<http://www.elreydelamagia.com/museu.htm>

El Museu del Rei de la Màgia a Barcelona permet descobrir la història i l'evolució de la màgia i la seva influència en el nostre país.

A l'espai del museu es programen visites guiades, tallers, cursos, conferències, demostracions de jocs de mans, sessions monogràfiques i petites representacions d'il·lusionisme; consulteu l'apartat d'activitats de la pàgina web.

<http://www.laginesta.com/treballso4/6JY-jocs%2omalabars.html>

pàgina escrita per dos malabaristes que explica com es fan els malabars, la seva història i més informació interessant.

Ombres xineses

Podem representar animals amb les mans. Només cal apagar els llums de l'habitació, encendre una llanterna, enfocar-la cap a la paret i fer ombres d'animals amb les mans. Són les ombres xineses. El gos i l'ocell són les siluetes més fàcils de fer. Però amb una mica més d'habilitat es poden crear infinitats de formes diverses, que fins i tot ens permeten representar un conte.

Si volem complicar el joc, podem desafiar els alumnes perquè creïn monstres imaginaris amb les mans. Poden afegir-hi altres elements com plomes, boles, cordills o cartró, que podem tallar amb tisores per crear dents esmolades o orelles llargues. Aquests elements els poden sostenir o enganxar a les mans amb cinta adhesiva. Podeu trobar algunes figures d'ombres creades amb les mans a la pàgina següent de la xarxa:

http://www.nucleo_educativo.cl/armario/web_armario/co3o5o1o1.html

Si voleu aprofundir en el tema, podeu baixar un llibre sobre les ombres fetes amb mans del 1859. El llibre és disponible a Internet gratuïtament a l'adreça següent:

<http://www.titerenet.com/2006/06/05/sombras-con-las-manos/>

Què fem al taller?

Fins ara us hem presentat activitats per fer a l'escola, i sou vosaltres qui decidiu si voleu proposar de fer aquestes activitats abans d'assistir al taller o després. També en podeu fer algunes abans i unes altres després de la visita al museu. El taller serveix com a introducció al tema de les mans i aprofundeix en la seva relació amb les arts plàstiques.

Al taller **tocarem, farem i expressarem**, i ens adonarem que les mans són eines perceptives i expressives mitjançant l'acció.

A la introducció un breu conte explicarà les capacitats de les mans i la seva història en el desenvolupament de l'ésser humà. Expliquem el conte de manera interactiva per explorar al mateix temps la forma i el moviment de les mans.

Primer experimentarem amb el tacte. Explorarem tres objectes propers i coneguts només amb les nostres mans per percebre les diferents textures i esbrinar què toquem.

Després cercarem els gestos de les mans associats amb aquests objectes. Aleshores abstraurem els gestos per adonar-nos de la seva riquesa motriu.

I com passa en l'art de les últimes dècades, incorporarem accions quotidianes al procés artístic. Convertirem els gestos amb els quals hem treballat en part del procés de creació artística. Farem servir material divers per construir entre tots una obra que portarà les nostres empremtes.